

Tornen els vents en contra

Les conseqüències de les diferents taxes de creixement són més evidents que enlloc al delta del riu de les Perles, al sud de la Xina. A la desembocadura del riu hi ha Hong Kong, una ciutat en la qual el nivell mitjà de vida supera el de la majoria dels països europeus rics. Si anem més al nord, passarem pels ports de contenidors de Shenzhen, darrere dels quals gratacels nous s'elevan sobre una barreja extensa d'habitatges i fàbriques. Des que es va establir com a zona econòmica especial el 1980, l'economia de Shenzhen ha crescut a un ritme frenètic, i ara els ingressos són una mica més que la meitat dels de Hong Kong, similar al que es veu a l'Europa meridional i central.

Més al nord-oest hi ha Guangzhou, capital de la província de Guangdong, amb autopistes de nova construcció i blocs de pisos entre arrossars. Els ingressos mitjans a Guangdong només són una quarta part dels de Hong Kong, equivalents als d'Algèria o Costa Rica. Finalment, cap a la vora occidental de la conca, els afluents travessen Guangxi fins a arribar a Yunnan, províncies on la població encara ha d'entrar en la dinàmica de desenvolupament de la Xina. Aquí els ingressos són només una desena part dels de Hong Kong, al nivell dels d'Angola o la República del Congo.

Aquesta explosió de creixement va fer un cop dràstic contra la pobresa. La proporció de població mundial dels països en desenvolupament que viu amb menys d'1,25 dòlars al dia (la definició internacional de la pobresa) ha caigut del 30% el 2000 a menys del 10%, segons una estimació del Centre per al Desenvolupament Global a partir de les noves dades publicades pel Banc Mundial a l'abril. Aquest progrés va alimentar l'esperança que encara més bonança havia d'arribar. Si el món emergent era capaç de mantenir un avantatge de creixement de 4,5 punts percentuals sobre el món ric, en igualtat de condicions, l'ingrés mitjà *per capita* convergiria amb el dels Estats Units en poc més de 30 anys: tot just una generació. Aquesta convergència representaria

Fa deu anys, les economies en desenvolupament s'acostaven a les dels països desenvolupats amb una rapidesa notable. No va ser sinó una anomalia.

un canvi històric que només rivalitzaria en abast amb l'extraordinària industrialització que va obrir les bretxes globals entre els rics i la resta en primer lloc, i d'una manera sense precedents.

Per desgràcia, aquestes esperances ara s'estan esvain. Una anàlisi de les dades sobre el PIB per habitant, que té en compte les noves estimacions dels costos de vida publicats a l'abril pel Programa de Comparació Internacional del Banc Mundial (PCI) suggereix que aquesta convergència s'ha alentit molt.

Des de l'any 2008, les taxes de creixement a tot el món emergent han re-

trocedit respecte a les de les economies avançades. Quan s'apliquen les noves estimacions del PCI, el PIB mitjà per habitant al món emergent, mesurat en paritat de poder adquisitiu (PPA), va créixer només 2,6 punts percentuals més ràpidament que el PIB dels Estats Units el 2013. Si s'exclou la Xina dels càlculs, la diferència és només d'1,1 punts percentuals. Amb aquest ritme, la convergència amb els ingressos de les economies riques comportarà un període de temps més semblant a un segle que a una generació. Si s'inclou la Xina, les economies emergents podrien trigar a arribar als nivells d'ingressos del món ric, de mitjana, poc més de 50 anys. Sense comptar la Xina, 115 anys.

Les projeccions de creixement més recents de 2014 de l'FMI suggereixen que el panorama s'enfosqueix encara més. Situen la diferència entre el creixement dels mercats emergents –sense incloure-hi la Xina– i el del món desenvolupat a només 0,39 punts percentuals aquest any. Això faria que una convergència total trigués més de 300 anys, equivalent a mai pel que fa a les societats actuals.

Solia ser més difícil. Que la taxa de convergència tornés al nivell de fa una dècada seria una bonança econòmica enorme. Però el que va provocar que aquell període fos excepcional no es pot replicar fàcilment. A partir d'ara, posar l'economia al dia amb la del món

A la desembocadura del riu de les Perles hi ha Hong Kong, una ciutat en la qual el nivell mitjà de vida supera el de la majoria de països europeus rics.

ric resultarà un desafiament per a molts. Guanyar terreny requerirà reformes que semblen menys assolibles dia rere dia. Les grans expectatives generades durant l'última mitja generació sembla, cada vegada més, que s'acabaran abandonant.

El 1997, just abans de l'apogeu de les economies en desenvolupament, l'economista del Banc Mundial Lant Pritchett va descriure la bretxa d'ingressos cada vegada més gran entre països rics i pobres com "el tret dominant de la història econòmica moderna". Aquest tret va ser particularment irritant, perquè l'economia clàssica s'esforçava per explicar-ho. Teories del creixement econòmic, com ara la publicada pel premi Nobel Robert Solow el 1956 predeia que, amb el temps, les economies pobres arribarien al nivell de les riques.

Segons el model de Solow, les economies pobres ho són perquè els seus treballadors tenen accés a menys capital. Aquest dèficit de capital implica que el retorn de la inversió hauria de ser alt, de manera que el capital hauria d'anar dels països rics als pobres, per tal que els dos mons acabïn convergint en els mateixos nivells de productivitat i ingressos. El fet que, mentrestant, els països més rics continuïn creixent complica les coses, però no massa. Segons Solow, el seu creixement a llarg termini l'impulsaven les noves tecnologies que, un cop desenvolupades, podrien ser adoptades també per les economies més pobres. De fet, els pobres podrien aprendre dels errors comesos pels rics i saltar directament a maneres més productives de fer les coses.

El model semblava encaixar prou bé amb la història dels aleshores països rics. Gràcies a una revolució industrial pionera, el PIB britànic *per capita* es va elevar per sobre del d'altres països al segle XIX. El 1870 els britànics eren un 30% més productius que els nord-americans i un 70% més que els alemanys. No obstant això, aquest avantatge va desaparèixer quan els rivals van millorar seguint els èxits de la Gran Bretanya. A principis del segle XX, els Estats Units ja havien superat la Gran Bretanya; no gaire després de la Segona Guerra Mundial, la major part d'Europa occidental s'havia posat al mateix nivell.

Però el que s'havia complert per a Europa i les seves colònies en climes tem-

perats no es podia aplicar a altres llocs. Abans de finals de la dècada dels 90, els països pobres que creixen més ràpid que els rics eren poc habituals, i aquells que ho feien de manera persistent eren encara més rars. Des de mitjans de la dècada de 1940 a mitjans de la de 1990, menys d'un terç de les economies en desenvolupament creixien més ràpid que les dels països rics. En qualsevol economia els guanys d'una dècada sovint retrocedien en la següent.

Algunes economies asiàtiques van ser excepcions. El Japó, ja industrialitzat en la primera part del segle XX, va créixer fins a convertir-se en la segona economia més gran del món. Corea del Sud, Taiwan i un grapat de ciutats-estat com Singapur i Hong Kong també es van enriquir. Però les prometedores explosions de creixement a l'Àfrica i l'Orient Mitjà dels anys 1960 i 1970 es van esgotar. Les crisis van punxar diverses vegades les bombolles d'entusiasme a l'Amèrica Llatina. Aquest pessimisme comportament va deixar els experts amb un sentiment de fracàs. El 1987, un altre premi Nobel, Robert Lucas, va assenyalar: "Les conseqüències per al benestar humà pel que fa a qüestions com aquestes [aconseguir que els països pobres creixin més ràpid que els rics] són impactants: Quan començo a pensar-hi, és difícil pensar en res més".

Els economistes van ajustar els seus models i van desplegar noves nocions com la del capital humà per provar d'explicar la bretxa persistent. Van pensar que potser només aquelles economies amb nivells comparables d'inversió i formació dels treballadors podrien convergir a ingressos similars, un fenomen batejat com a "convergència condicional". D'altres experts van explorar altres possibilitats. Alguns van pensar que la clau eren les institucions. Als tròpics, les potències colonials europees tendien a imposar institucions basades, principalment, en l'interès d'extraure recursos naturals, on els interessos i els drets de la població eren secundaris. Atès que aquestes institucions van ser persistents, el llegat de mal govern va continuar mantenint uns ingressos baixos. D'altres economistes, en canvi, es van centrar en la geografia i el clima. La llunyania dels centres econòmics i les condicions propenses a afavorir malalties podrien endarrerir el desenvolupament.

L'economia de Shenzhen ha crescut a un ritme frenètic i ara els ingressos són una mica més que la meitat dels de Hong Kong.

Mentre aquests debats continuaven, el creixement dels països en desenvolupament es va disparar a partir de finals de la dècada de 1990. Una gran part d'aquest creixement va ser deguda a l'auge de la Xina com a superpotència manufacturera, però això no era tota la història. El 2006, abans que els efectes de la crisi financera alentissin el creixement dels països rics, les economies emergents aconseguien taxes de més de cinc punts percentuals, fins i tot si no es comptava la Xina. Aquesta posada al dia de les economies tenia una base molt més extensa que les estirades de creixement anteriors.

Però això no vol dir que els beneficis es distribuïssin de manera equilibrada. En les economies de l'est d'Europa i l'Àsia Oriental, la bretxa es tancava a un ritme notable, encara que per a molts països d'Europa de l'est una part important d'aquest creixement només va apai-vagar la contracció que va seguir a la caiguda de la Unió Soviètica. El 1998, el PIB *per capita* a Polònia era només el 28% del dels Estats Units, mentre que el de la Xina era del 7%. El 2013 aquestes xifres havien augmentat a un 44% i 22%, respectivament. Uns altres països no van fer tants progressos. L'any 1998, el PIB *per capita* del Brasil ja era el 25% del dels Estats Units i només va augmentar uns tres punts percentuals en els següents 15 anys. Per als països molt pobres, fins i tot un creixement força alt era poca ajuda per posar-se al dia. A Etiòpia, el PIB *per capita* va augmentar de l'1,3% respecte al dels Estats Units fins al 2,5%. Veneçuela i Zimbabwe van quedar molt per darrere.

Una temporada sense tempestes.

La qualitat del govern i la introducció de reformes de mercat tenen bona part del mèrit del millor rendiment en alguns països que en altres, però aquest model se superposa als efectes d'una confluència de vents favorables.

Un d'ells va ser un entorn macroeconòmic benigne: durant la dècada de 2000, les taxes d'interès eren baixes i el capital fluïa lliurement. Un altre va ser el ràpid creixement dels preus dels productes bàsics; moltes economies emergents depenen en gran mesura de les exportacions de recursos naturals. Però la empenta més gran no estava relacionada amb el *boom* dels preus de

les mercaderies, sinó amb el comerç mundial. De 1980 a 1993, el comerç mundial va créixer de mitjana al voltant del 4,7% per any, o una mica més que la taxa del 3% del creixement mundial. Entre 1994 i 2007, però, la taxa de comerç va créixer gairebé el doble que l'economia mundial. Les exportacions de béns es van elevar a prop d'un quart del PIB mundial.

La major part d'aquest creixement va ser gràcies a la Xina. Durant aquesta fase d'allò que Arvind Subramanian i Martin Kessler, de l'Institut Peterson d'Economia Internacional, anomenen "hiperglobalització", el comerç de la Xina va arribar a ser tan important que va passar a ser fonamental no sols per a la seva pròpia economia, sinó per a la de tot món. L'única economia de la qual es podria dir el mateix era la de la Gran Bretanya del segle XIX. El comerç també va augmentar en tots els àmbits.

Dos grans factors van impulsar aquest canvi. Els anys de liberalització del comerç van culminar en l'establiment de l'Organització Mundial del Comerç el 1995, a la qual la Xina es va adherir el 2001. Al mateix temps, les millores tecnològiques van permetre cadenes de subministrament més llargues i complexes. A la dècada dels 90, l'enviament de contenidors havia fet que el transport de mercaderies arreu del món fos més fàcil i barat que mai, i els nous ports necessaris per augmentar la capacitat comercial es podien construir de manera ràpida i senzilla. La millora de les comunicacions i el desenvolupament de tecnologies de disseny per ordinador que permetien que detalls precisos de components es poguessin enviar fàcilment d'un lloc a un altre i canviar sobre la marxa, va significar un increment en el transport. Un comerç internacional més barat i fàcil va permetre que cadenes de subministrament que havien estat segregades dins dels seus països i regions s'expandissin per tot el món.

Això va permetre un ritme molt més ràpid de creixement dels països en desenvolupament. Quan el Japó i Corea del Sud havien de construir capacitats industrials i tecnològiques del no-res, aquells països més avançats necessitaven poc més que mà d'obra barata i les regulacions i la infraestructura necessàries per moure productes ràpidament dins i fora de les fàbriques.

El creixement dels països en desenvolupament es va disparar a la dècada de 1990 i gran part va ser

El que la fabricació no pot fer.

Des del moment culminant de l'era de la convergència, el 2008, aquests vents favorables han decaïgut. Això es pot veure en les xifres de països en desenvolupament que avancen per arribar al nivell dels rics, que han caigut dràsticament. El creixement de la Xina s'ha reduït des d'un pic de més del 14% el 2007 a poc més del 7% en l'actualitat, i això ha tingut un efecte en cadena en els preus de les matèries primeres. Els fluxos de capital s'han tornat més variables durant l'últim any, perquè els bancs centrals dels països rics han reduït les seves intervencions en l'economia. El comerç, que va caure durant la crisi financera mundial, va augmentar breument el 2010, però amb prou feines ha seguit el ritme de creixement de la producció durant l'últim parell d'anys.

Es tem també que l'intent d'arribar al nivell dels països rics podria haver significat una posada al dia superficial

i insostenible. Els factors que van fer que la capacitat industrial fos fàcil de construir no van fomentar el desenvolupament d'infraestructures físiques i la capacitat per a sectors com el disseny i el màrqueting que, quan creixen juntament amb la fabricació, ajuden a ancorar-la en l'economia general. La Xina i d'altres mercats emergents van utilitzar els anys de bonança per desenvolupar les capacitats tecnològiques i de gestió subjacentes i invertir en infraestructures. D'altres no van fer tants progressos.

El creixement impulsat íntegrament per la fabricació comporta unes preocupacions particulars. Dani Rodrik, de l'Institut d'Estudis Avançats de Princeton assenyala que, amb el temps, la proporció de l'ocupació en la indústria en qualsevol fase de desenvolupament d'un país s'ha reduït; les economies d'ingressos mitjans actuals donen feina a menys gent al sector manufacturer que les economies d'ingressos mitjans dels anys 1960 o 1980. A més, el nivell d'in-

degut a l'auge de la Xina.

gressos en què una economia sol arribar a la quota màxima d'ocupació en la indústria s'ha reduït gairebé a la meitat.

Mentre que els sectors manufacturers de les economies en desenvolupament sovint poden arribar a igualar la productivitat laboral de les economies dels països rics, la distància cap als nivells dels països rics que una economia pot recórrer només pel fet de desenvolupar la seva producció ha anat disminuint. Amb la fabricació com a proporció del total de l'economia, les economies emergents ara poden veure que la seva posada al dia amb les economies dels països rics és probable que s'aturi en uns nivells decebedors d'ingressos.

L'última onada de convergència també pot haver estat a punt d'esgotar el potencial creat per governs hàbils i reformistes. Segons una anàlisi del Centre de Creixement Internacional, la intensitat de la fabricació a l'Índia s'ha reduït amb el temps malgrat els seus costos laborals baixíssims. Això pot ser degut, en part, a les restriccions continuades de lleis laborals estrictes que redueixen els avantatges competitiu d'uns salaris baixos. Moltes de les economies que menys s'han beneficiat de l'onada de convergència més recent són casos econòmics complicats, on les infraestructures estan poc desen-

volupades, el Govern és corrupte i la seguretat bàsica és una preocupació constant.

Un altre cop difícil. Podria haver-hi noves vies per als qui estiguin disposats a prendre-les. Una nova liberalització del comerç mundial centrada en els serveis podria desencadenar una nova onada de globalització. Atès que l'ocupació industrial cada vegada disminueix més en importància a tot el món, el desenvolupament cada vegada més implicar fer que els treballadors de l'agricultura passin a tenir ocupacions als serveis urbans. L'ampliació de la gamma de serveis fàcilment objecte de comerç transfronterer podria permetre que més treballadors de països en desenvolupament participessin en sectors amb un augment dels nivells de productivitat i salaris. El comerç de serveis, però, continua molt restringit. Un club format pels països més rics ha fet esforços per negociar un Acord de Comerç de Serveis per actualitzar un acord assolit el 1995, però hi ha hagut pocs avenços.

Els esforços per simplificar les regulacions comercials globals i invertir en infraestructura a les economies més pobres del món també podria reduir les barreres a la participació en el comerç mundial en indrets com l'Àfrica subsahariana. Aquestes mesures van ser un component bàsic de l'acord de "facilitació del comerç" negociat en l'Organització Mundial del Comerç l'any passat. No obstant això, aquest acord també està fracassant per culpa de l'oposició de l'Índia a les normes agrícoles incloses en l'acord.

No sembla probable que uns esforços com aquests provoquin res de semblant al *boom* dels productes bàsics i la hiper-globalització del tombant de segle. En absència d'aquests estímuls, la història suggereix que posar-se al dia serà una tasca llarga i difícil construïda sobre una millora lenta en les institucions i els nivells de formació dels treballadors. Els últims 15 anys han canviat les percepcions sobre què és possible. Però també han fet que la gent pensés que una àmplia convergència de les economies és la dinàmica natural. Sembla que ara el món recorda que posar-se al dia és difícil.

El FMI suggereix que les projeccions de creixement s'enfosqueixen encara més

Des del 2008, les taxes de creixement a tot el món emergent han retrocedit respecte a les economies avançades.

© The Economist

Traducció de Paula Arnas Antolín